

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

donderdag 30 oktober 2008

MEDITATIE

Kerkhervorming

Wij gedenken aanstonds weer de daden des Heeren in de kerkhervorming. Nooit mogen wij vergeten wat God verricht heeft in de kerk van Europa.

Het jaar 1517 is geschreven in de annalen van de kerkgeschiedenis als het jaar waarin wij de aanvang van de reformatie stellen. Toch is het niet op precies 31 oktober 's avonds begonnen toen Luther zijn 95 stellingen aansloeg op de deur van de slotkapel te Wittenberg. Toen kwam als eerste, in de ogen van Luther slechts zeer geringe daad, naar buiten wat al lang in het hart en leven van Luther had plaatsgevonden.

In 1512 is voor hem het licht uit het Evangelie opgegaan bij de overdenking van Romeinen 1:17. Dat was op zich genomen als het eindpunt van diepe zieleworsteling van een mens die een genadige God zocht. Luther heeft naar de vrede met God gezocht in de weg die de kerk van zijn dagen hem wees. Hij heeft het pad van alle wettische voorschriften ten einde toe bewandeld. Gegaan in een klooster,

Dat zal beschreven worden voor het navolgende geslacht...

Psalm 102:19a

omdat hij meende daar rust voor zijn ziel te vinden, heeft hij zich gewrongen in de tradities van zijn kerk. Maar noch de biecht, noch de voorgeschreven gebeden, boetedoeningen en zelfkastijdingen konden hem die vrede geven. Want Luther vond overal zijn boze hart terug.

Het woord gerechtigheid uit de Schrift vervolgde hem. Toen hij dit woord ook terugvond in Romeinen 1:17 dat in het Evangelie een gerechtigheid geopenbaard wordt, heeft hij uitgeroepen! Houdt Gij dan nooit op met mij te vloeken! Niet alleen de wet maar ook het Evangelie vloekt hem, is zijn gedachte. Want gerechtigheid was naar zijn oordeel de wrekende gerechtigheid van God. Toen is daarover het licht hem opgegaan. Het was niet de wrekende gerechtigheid die in het Evangelie geopenbaard wordt,

maar de geschonken gerechtigheid van Christus. Een vreemde gerechtigheid die hem uit genade geschonken werd.

Toen heeft hij later gezegd: Dit was mij als een poort tot het paradijs... Luther heeft diep verstaan het geheim van wat hij noemt de zalige ruil: Gij, Heere Jezus, zijt mijn gerechtigheid, en ik Uw zonden. De reformatie begon met de bekering van een mens. Een zondaar die verstond voor God geen gerechtigheid te hebben, maar om niet gezaligd werd door de verlossing die in Christus is. De reformatie is wat dat betreft uniek. Eeuwenlang was de kerk in de ban van de tradities en van het wetticisme. Zelfs als gesproken werd over de Heere Jezus, sprak men van Hem nog op wettische wijze; men stelde Hem namelijk voor als een voorbeeld, meer niet. De toegang tot Christus werd verhinderd door voor Hem de heiligen als middelaars te stellen, in het bijzonder de maagd Maria. Van een verstaan van de vrijheid die Christus schenkt was niets te vinden. Het woord genade was verschaald tot een beloning op goede werken. Het geloof was een verduisterd geloof, omdat men had te geloven wat de kerk zei, en niet wat de Heere in Zijn Woord zegt. De reformatie is uniek.

Want nergens in de geschiedenis van de kerk is de rechtvaardiging van de goddeloze om de verdiensten van Christus zo naar voren gebracht als door de eenvoudige Wittenberger monnik. Hij deed schitteren de woorden: Sola scriptura, sola fide, sola gratia en solus Christus. Woord alleen, geloof alleen, genade alleen, Christus alleen.

De reformatie is uniek. Nooit kunnen we achter de reformatie teruggaan. Want vóór de reformatie ligt niets. Zelfs de kerkvaders spraken over dit diepe geheim nog versluierd. Het is een daad van God geweest. De machtige, eeuwige Koning van Sion rukte de kerk uit de duisternis van het ongelooft en van het wetticisme. Hij bouwde de muren van Jeruzalem.

Inhoud

87e jaargang

Nr. 5

- 1 Meditatie: Kerkhervorming
- 2 Nooit het aangezicht van een mens gevreesd...
- 5 In Memoriam: ds. J. Karens
- 6 De leer van de Roomse Kerk (1)
- 7 Lessen uit de kerkgeschiedenis: Michel Servet en onze geloofsbelijdenis
- 8 Synodebezoek overzee
- 9 Kerknieuws
- 9 Berichten
- 10 Kerkdiensten

Hij had medelijden met haar gruis. Hij deed het Woord van Zijn genade weer schitteren. De Heere heeft uit de hoogte van Zijn heiligdom nedergezien; de Heere heeft op de aarde geschouwd om het zuchten der gevangenen te horen, om los te maken de kinderen des doods, opdat men de Naam des Heeren vertelle te Sion en Zijn lof te Jeruzalem. (Psalm 102:20-22).

Dit is beschreven voor het navolgende geslacht. Voor ons, maar ook voor onze kinderen. Wij hebben deze daden des Heeren te gedenken. Wij mogen dit niet vergeten. Wij hebben niet op onze borst te slaan. Ik dacht dat het herdenken van deze dingen die beschreven zijn voor het navolgende geslacht, ons niet tot verhoovardiging kan leiden, maar wel tot diepe verootmoediging voor de Heere. Want wat is er van die machtige stroom des Geestes die in Europa in Wittenberg ontsprongen is en via Calvijn te Genève en Bucer te Straatsburg is voortgegaan, overgebleven? Wij moeten bekennen dat wij staan bij het gruis van de reformatie. Dat de stenen van het puin rondom ons liggen. En dat is niet de schuld van de Heere, maar van ons, omdat wij niet bewaard hebben de heerlijkheid van dat werk.

Luther heeft het gezegd, na mij zullen er weer anderen komen die deze leer opnieuw zullen verdonkeren. En het is gebeurd. Wij hebben geen stof tot roem, wel tot gebed, zoals de dichter van Psalm 102 gebeden heeft. Hij heeft gebeden voor Sion. Hij heeft geloofd dat de Heere weer over Sion

zou opstaan. Haar herbouwen zoals in de dagen van weleer. Dat Zijn heerlijkheid zal verschijnen. Dat Hij Zich wenden zal tot het gebed desgenen die gans ontbloomt is.

Wij hebben ook voor onszelf toe te zien, wanneer wij deze dingen gaan overdenken. De reformatie begon, zo schreef ik, met een bekering. Dat is voor elk geslacht, ook voor dit geslacht nodig. De kerk moet zijn gereformeerd om altijd weer gereformeerd te worden. Waar dat vergeten wordt, zinkt de kerk weg in het altijd weer vanuit de mens opkomende wetticisme. Wij hebben ons altijd weer af te vragen of wij belijden en beleven wat Luther beleden en beleefd heeft. Niet in zelfgenoegzaamheid moeten wij menen dat wij het tenminste nog hebben, maar ons afvragen hebben wij deze schat des Evangelies wel bewaard? In hartelijke

gehoorzaamheid aan de Schrift onszelf onderzoeken of dit geloof, dat ons van de heiligen overgeleverd is, door ons beoefend wordt. Want voor de kerk van toen en nu blijft er één weg over tot zaligheid, dat is de weg van de genade in Christus Jezus. Al wat buiten Hem is, schiet tekort.

Want alleen in Hem woont de volheid der Godheid lichamelijk. Zijn gerechtigheid redt van de dood. Die zullen we persoonlijk als de onze moeten kennen. Niet de rechtzinnige beschouwingen zullen ons zaligmaken maar alleen de gemeenschap des geloofs en des Geestes met de Wijnstok zal ons het leven schenken, dat blijft in eeuwigheid. En dat geloof leeft uit de beloften die in Christus Jezus ja en amen zijn, Gode tot heerlijkheid. De rechtvaardige zal uit het geloof leven.

wijlen ds. D. Rietdijk

Nooit het aangezicht van een mens gevreesd...

We leven in de week van Hervormingsdag. Dit nummer van ons blad bevat daarom overwegend bijdragen van kerkhistorische aard. Opdat wij niet zouden vergeten... Hieronder volgt een artikel over de Schotse hervormer John Knox, dat in enigszins gewijzigde vorm enkele jaren geleden werd geplaatst.

Als een Elia

'Nooit het aangezicht van een mens gevreesd...'. Deze woorden klonken eeuwen geleden bij een graf in de Schotse plaats St. Giles. Ze werden uitgesproken op 26 november 1572 door de pas benoemde regent Morton, toen het lichaam van de bekende kerkhervormer John Knox in het graf

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur:
ds. A. Moerkerken.

Bijdragen van medewerkers aan:
ds. A. Moerkerken, Händelstraat 1,
2901 JC Capelle aan den IJssel,
tel. 010-4472388, fax 010-4472263
e-mail: moerkerken@kliksafe.nl

Redacteur: ds. G.J. van Aalst.

Boeken ter recensie en meditaties aan:
ds. G.J. van Aalst, Molendijk 136,
3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105

Kerknieuws (m.u.v. beroepingswerk) en berichten aan:
redactie-secretaris: J.J. Verhage
Kloosplantsoen 131, 2985 SC Ridderkerk,
tel. 0180-420865, fax 0180-423583
E-mail: jj.verhage@kliksafe.nl

Aanlevertijd:

Uiterlijk **woensdag 17.00 uur** vóór de datum van verschijning van De Saambinder in de daarop volgende week.

Opgaven kerkdiensten en beroepingswerk aan:
Kerkelijk bureau Geref. Gemeenten,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: kbgg@cbgg.nl

Advertenties en familieberichten aan:
Administratie van De Saambinder:
J. Honkoop, Jan Willem Frisoehof 53,
2517 LA 's-Gravenhage,
tel. 070-3514465, fax 070-3512718,
e-mail: saambinder-adv@kliksafe.nl
Postbankno. 256686 t.n.v. de administratie van De Saambinder.

Advertenties € 0,70 per mm.
Familieberichten € 0,40 per mm.
Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen **uiterlijk donderdag** in het bezit van de administratie te zijn.
Rouwadvertenties
uiterlijk maandagmorgen 9 uur.

Abonnementenadministratie
Adreswijzigingen enz. aan:
Kerkelijk bureau Geref. Gemeenten,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: kbgg@cbgg.nl

Betalingen abonnementsgelden:
Postbanknr. 64327 t.n.v. De Saambinder-
abbonementen te Woerden.

Abonnementsprijzen (bij vooruitbetaling):
voor Nederland: € 11,50 per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober);
voor het buitenland:
€ 23,- per jaar + extra portiekosten.
Canada \$ 110,-; USA \$ 110,-.

Correspondentie-adres
Noord-Amerika:
Mr. Clarence Bleeker
1233 Leffingwell Av, N.E.,
Grand Rapids, Michigan,
U.S.A. 49505.

De redactie aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid betreffende de inhoud van: de advertenties en de (recensies van de) aangekondigde boeken.

werd neergelaten. Van hoeveel mensen zou dat gezegd kunnen worden, dat zij in hun leven nooit het aangezicht van een mens hebben gevreesd? O, ik weet het: er zijn inderdaad mensen zoals die rechter in de Bijbel, die God niet vreesde en geen mens ontzag. Mensen die voor niemand achting hebben. Maar zo'n mens was John Knox niet! Of hij werkelijk nooit voor enig mens heeft gevreesd, zullen we wel nooit weten. Maar wat wij wél weten, is dat Knox GóD vreesde. Hij had iets van Elia, de Thisbiet. Van deze profeet weten we dat hij in zijn leven wel degelijk soms het aangezicht van een mens heeft gevreesd – denk maar aan Izebel. Maar we lezen ook dat hij zich onverschrokken aan de hofmeester van Achab vertoonde met de woorden: 'Zo waarachtig als de HEERE der heirscharen leeft, voor Wiens aangezicht ik sta, ik zal voorzeker mij heden aan hem (Achab) vertonen'. Elia had het diepe besef dat hij voor Gods aangezicht stond. Dat bewaart inderdaad voor veel mensenvrees. Datzelfde besef had John Knox ook. Het is goed in deze dagen rond Hervormingsdag te beseffen dat de kerkhervorming veel breder is geweest en meer heeft ingehouden dan het zo betekenisvolle werk van Maarten Luther. In een land als Schotland heeft de reformatie diepe sporen getrokken, misschien wel meer dan in enig ander land in Europa. Met Nederland mag Schotland in dit opzicht wel als een van de meest bevoorrechte landen in ons werelddeel worden genoemd.

Het bloed van de martelaren...

Merkwaardig genoeg staat Knox' geboortjaar niet vast. Sommigen noemen 1505, anderen 1513 of 1515! We zouden hem de hervormer van Schotland mogen noemen. Schotland heeft zo'n man gehad. Nederland eigenlijk niet; Engeland trouwens ook niet. Toch is Knox niet de grondlegger van de kerkhervorming in Schotland geweest. Dan moeten andere namen worden genoemd. We denken daarbij vooral aan twee mannen: Patrick Hamilton en George Wishart. De eerste was een man van koninklijken bloede die had gestu-

deerd in Wittenberg, bij Luther en Melanchton. Op 24-jarige leeftijd werd hij levend verbrand (1528). Een bijzonder kwalijke rol werd in die dagen gespeeld door de beruchte aartsbisschop David Beaton. Deze was verantwoordelijk voor de marteldood van een andere onverschrokken prediker, George Wishart. Deze Wishart was gekleed in een wollen mantel, sliep op een hard bed en vastte veel, maar was tegelijkertijd vriendelijk en blijmoedig. Daarnaast was Wishart een geleerd man (leraar Grieks!) en zeer onderlegd in de Schriften. Omdat meer en meer duidelijk werd dat zijn leven gevaar liep van de kant van de roomse machthebbers, werd Wishart enige tijd vergezeld door een lijfwacht van gewapende jonge mannen. Onder hen was ook John Knox...

Niettemin werd Wishart in 1546

In een land als Schotland heeft de reformatie diepe sporen getrokken, misschien wel meer dan in enig ander land in Europa. Met Nederland mag Schotland in dit opzicht wel als een van de meest bevoorrechte landen in ons werelddeel worden genoemd.

gevangen genomen en uitgeleverd aan kardinaal Beaton. In de kerk van St. Andrews moest hij zich verweren tegen een aanklacht van achttien punten. Hij werd mishandeld en belasterd. Zijn verdediging baatte hem niet. Zijn doodvonnis stond van tevoren al vast: de vuurdood! Men vertelt dat de scherprechter die belast was met de uitvoering van het vonnis de aan een paal gebonden Wishart met tranen in de ogen te voet viel en om vergeving smeekte. Wishart kuste en zegende de man. Vanuit een raam van het kasteel sloeg kardinaal Beaton het verschrikkelijke gebeuren van de verbranding van Wishart gade. Zijn hoongelach was op de plaats van de terechtstelling hoorbaar! Staande op de brandstapel, richtte de martelaar zich nog éénmaal hoog op en profeteerde de kardinaal dat het niet lang zou duren of Beaton zou op de plaats waar hij nu zat, als de ellendigste van de mensen neerzitten...

Deze voorzegging werd letterlijk vervuld. De wrede executie van Wishart bracht in Schotland zo'n een verontwaardiging teweeg bij degenen die de zaak van de hervorming goed gezind waren, dat het niet lang duurde of een groep edellieden kwam overeen om de kardinaal uit de weg te ruimen. Zij drongen de burcht van St. Andrews binnen en brachten de van angst radeloze wreedaard (die tevoren al tot hún dood had besloten!) om het leven. Zijn laatste woorden waren: 'Ik ben een priester! Ik ben een priester! Wee! Wee! Alles is voorbij...'. De bewoners van St. Andrews wilden het bewijs dat de gevreesde kardinaal inderdaad was gestorven. Toen heeft men zijn lijk in hetzelfde torenvenster geplaatst waar hij kort tevoren had gezeten om de terechtstelling van Wishart te kunnen zien. Diens profetie ging dus letterlijk in vervulling!

Geroepen in Gods dienst

Het is te begrijpen dat deze dingen een ontzaglijke indruk hebben nagelaten in de ziel van Knox. Was hij aanvankelijk van plan geweest naar Engeland en Duitsland te reizen om daar de universiteiten te bezoeken, op krachtige aandrang van vrienden besloot hij in St. Andrews te blijven. Dit besluit zou verstrekkende gevolgen hebben! Knox gaf godsdienstonderwijs en catechisaties in de kapel van de burcht en in de parochiekerk van de stad. Preken deed hij echter niet! Hoewel hij destijds tot priester was gewijd, was dat voor hem toch niet voldoende om eruit te besluiten dat hij nu ook dienaar des Woords mocht zijn. Knox was er diep van overtuigd dat daartoe een roeping van Godswege nodig was. Tevens was het zijn overtuiging – en daarin betoonde hij zich een ware gereformeerde in hart en nieren! – dat die roeping gestalte zou moeten krijgen in een roeping door de kerk. Het zou te wensen zijn dat allen na hem ook zo ordelijk hadden gedacht...

Die wettige roeping van Gods gemeente 'en mitsdien van Gods Zelf' kwam spoediger tot hem dan Knox had verwacht. Ds. John Rough, de predikant van St. Andrews, hield een preek over de roeping van de dienaren des Woords, waarin hij uiteenzette dat elke gemeente het recht heeft iemand die daartoe de nodige vereisten heeft, tot dienaar des Woords te beroepen en dat zo iemand nooit zo'n roeping mag afwijzen, welke bezwaren er ook aan

verbonden mogen zijn. Aan het eind van de preek sprak de dominee Knox toe en zei hem dat hij door God en de gemeente geroepen werd tot het predikambt. De gehele gemeente betuigde hieraan haar bijval. Knox probeerde wat te zeggen, brak in tranen uit en liep weg. In de stille eenzaamheid van zijn kamer bracht hij de zaak voor God. Op zijn knieën kwam hij tot de overtuiging dat de Heere hem riep tot de dienst des Woords. Nooit heeft Knox van het opvolgen van die roeping berouw gehad en door niets en niemand liet hij er zich ooit meer van afbrengen.

Zware beproevingen

Zo werd Knox in de vesting van St. Andrews predikant van degenen die kardinaal Beaton hadden omgebracht en in de stad werd hij de herder en leraar van het volk. De roomse monniken kwamen er al spoedig achter dat er in het kamp van hun tegenstanders een geduchte strijder was bijgekomen. Knox was een bekwaam theoloog en – wat in die dagen heel belangrijk was – sterk in het debat.

Al spoedig deden zich echter grote moeilijkheden voor. Frankrijk, waarmee Schotland in die dagen nauwe banden had, stuurde een vloot om de opstandige bevolking van St. Andrews tot de orde te roepen. De stad werd na een moeilijk beleg ingenomen en Knox kwam met vele anderen terecht op de beruchte galeien. Een van de moeilijkste periodes in zijn leven brak aan. Vooral in de eerste tijd had hij het zwaar en leed hij soms aan neerslachtigheid. De Heere hielp hem echter door deze moeilijke beproeving heen. Knox mocht de andere gevangenen vaak tot troost en bijstand zijn.

Toen een roomse monnik bij Knox eens een plank in het gezicht duwde waarop een Maria-beeld was geschilderd, met de bedoeling dat hij het beeld zou kussen, pakte hij de plank beet, wierp die in het water en zei: 'Laat onze lieve vrouw nu zichzelf helpen! Ze is licht genoeg! Ze kan dan eens leren zwemmen!' En toen de galeien eens aan de Schotse kust tussen Dundee en St. Andrews lagen en een medegevangene hem vroeg of hij de toren van St. Andrews nog kende, antwoordde Knox: 'Ja, ik ken die toren wel, want ik zie de toren van de plaats waar God voor het eerst mijn mond opende om openlijk Zijn eer te verkondigen, en ik ben volkomen overtuigd, hoe ellendig ik er nu ook

aan toe ben, dat ik niet uit dit leven zal scheiden, voordat mijn tong nog eenmaal de Naam des Heeren in deze zelfde stad prijzen zal.'

Zwerftochten

Na 19 maanden gevangenschap op de galeien kwam Knox weer vrij. Voor het hem evenwel gegeven was het werk van de reformatie in Schotland door te zetten, heeft hij jarenlang een zwervend leven geleid. Hij bezocht Engeland, Genève, Zürich, Bazel en Frankfort. In de laatste plaats diende Knox de Engelse vluchtelingengemeente. In 1555 kwam hij eindelijk weer in Schotland, waar hij toen reeds als leider van de reformatie werd erkend. Toch vertrok hij weer naar Genève. Buitengewoon veel respect had hij voor Calvin. Hij achtte Genève 'de meest volmaakte school van Christus die ooit bestond op aarde sinds de dagen van de apostelen'.

Toen hij de uitnodiging kreeg om weer terug te keren naar Schotland, wachtte hem in Dieppe een zware teleurstelling. Hij kreeg daar het bericht dat het grootste deel van de gereformeerden in Schotland nog terugdeinsde voor een openlijk optreden: men betreurde het eigenlijk, Knox nu al te hebben uitgenodigd. Knox was geschokt en schreef een verontwaardigde brief aan zijn Schotse vrienden. In deze omstandigheden schreef hij zijn zo berucht geworden boek *First Blast of the Trumpet against the monstrous Regiment of Women* (Eerste trompetstoot tegen de monsterlijke regering van vrouwen). Het boek kan niet worden losgezien van het feit dat in die dagen de Europese politiek grotendeels door enkele vrouwen werd beheerst, die de reformatie zeer vijandig gezind waren. Het geschrift leverde Knox de bittere vijandschap op van Maria, de roomse regentes der Schotten, van 'Bloody Mary', de beruchte fel-roomse Maria Tudor, koningin van Engeland en ook de blijvende verontwaardiging van de latere koningin Elizabeth. Toen Knox uiteindelijk op 2 mei 1559 in Schotland landde om er zich voorgoed te vestigen, wist men in elk geval wat men aan deze strenge, bezielende en onvergelijkkelijk zelfverloochenende man had.

Grote betekenis

In een betrekkelijk kort artikel als dit kunnen we niet veel meer over Knox zeggen. Hij is een man van onschatbaar grote betekenis geweest voor de kerk van Schotland. Er zou nog veel te schrijven zijn, bijvoorbeeld over zijn gelukkige huwelijk met Marjorie Bowes en over zijn vrijmoedig en gevaarlijk dispuut met de Schotse koningin Mary Stuart. Voor dat laatste mag ik de lezer wel verwijzen naar het verslag dat dr. L. Praamsma ervan geeft in zijn *De Kerk van alle tijden* (deel 2, blz. 149,150). Dezelfde Praamsma vermeldt dat Knox tot het einde van zijn leven is blijven preken, ook toen hij bijna naar de preekstoel moest worden gedragen. Een student, die in Knox' laatste levensjaar aantekeningen probeerde te maken bij een preek, vertelt: 'Wanneer hij zijn tekst begon te verklaren, sprak hij rustig gedurende een half uur; maar wanneer hij aan de toepassing begon, maakte hij mij zo aan het huiveren en beven, dat ik geen pen meer vast kon houden...'. Knox stierf in 1572, kort na de verschrikkingen en moordpartijen van de Franse Bartholomeüsnacht. Na op de avond van 24 november enkele uren rustig in zijn bed te hebben gelegen, zuchtte hij rond elf uur diep en zei alleen maar deze enkele woorden: 'Nu is het er!'. Zo stierf hij zoals hij had geleefd: sober, helder, eenvoudig – en om jaloers op te worden.

Bronnen

Wie zich wat meer verdiepen wil in de boeiende persoonlijkheid van de hervormer van Schotland, kan terecht in het mooie boek van Thomas McCrie, *Het leven van John Knox* (uitgave GBS, 1981). Eveneens de moeite waard is een al wat oudere uitgave (1964) van de Willem de Zwijgerstichting, geschreven door ds. G. Bouwmeester: *John Knox, de Hervormer van Schotland*. Voor degenen die van studeren houden, is er het oude, wetenschappelijke proefschrift van dr. P.J. Kromsigt, *John Knox als kerkhervormer* (1895). Eenvoudiger en beknopter is het boekje van Bessie G. Olson, *John Knox, de hervormer van Schotland*. Ik zou zeggen, ook tegen onze jonge lezers: neem en lees!

Capelle aan den IJssel,

ds. A. Moerkerken

IN MEMORIAM

ds. J. Karens

24 december 1920 - 22 oktober 2008

*'Mijn tijden zijn in Uw hand'.
Deze woorden van David zijn ook
zo waar geworden in het leven
van onze geliefde en onvergetelijke
vader. Niet op zijn of onze tijd,
maar op Gods tijd is hij afgelost
van zijn aardse post en ingegaan
in de rust die er overblijft voor het
volk van God. Na een periode van
afnemende krachten en gedachten
is op woensdagmorgen 22
oktober 2008 ds. J. Karens overleden
in de leeftijd van 87 jaar.*

Jan Karens werd op 24 december 1920 geboren in een godvrezend gezin te Zegwaart. Maar genade is geen erfgoed. Ook hij was een kind des toorns, die in het rijk van God niet kon komen. Een kind van Adam, die niet naar God vroeg. Op 26-jarige leeftijd is de Heere onze vader te sterk geworden. Onder een preek over de tekst 'Heden, indien gij Zijn stem hoort, zo verhardt uw harten niet' werd zijn hart geopend. Hij ging enige tijd in zijn ongeluk over de wereld. De Heere gebruikte een preek van student E.J. Dieleman om hem te leren dat al zijn gerechtigheden een wegwerpelijk kleed waren. Zalig worden werd van zijn kant onmogelijk. Op de terugweg uit de kerk te Moerkapelle viel hij neer langs de slootkant. De totale onmogelijkheid leefde hij in om met God te worden verzoend. Maar in die nacht mocht hij ook als een verloren mens de mogelijkheid zien van zalig worden in Christus Jezus.

God werkte door in het leven van Jan Karens. Hij leerde het eeuwige

wonder: Sion zal door recht verlost worden. Afgesneden van zijn leven mocht hij bevindelijk weten door het geloof: 'Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onze Heere Jezus Christus'. Het deed hem later dikwijls uitroepen in de prediking: 'Die lieve Borg!' Bij alle oefeningen in het geloof bleef er een arme zondaar over die op de Naam des HEEREN betrouwde. Na een worsteling van vele jaren met de roeping tot het predikambt werd hij in 1959 door het curatorium van de Theologische School toegelaten tot de lessen.

Meer dan veertig jaar heeft hij in de gemeenten mogen dienen. Op 11 september 1963 nam hij de herdersstaf op in de gemeente van Nieuwerkerk (Zld) met de woorden: 'Gij nu, o mensenkind, Ik heb u tot een wachter gesteld over het huis Israëls; zo zult gij het woord uit Mijn mond horen en hen van Mijntwege waarschuwen' (Ez. 33:7). Eind 1969 werd zijn hart over gebogen om het beroep naar Opheusden aan te nemen. Deze gemeente heeft hij drieëndertig jaar met lust en liefde mogen dienen. Op 12 september 2003 werd hem eervol emeritaat verleend en vestigde hij zich te Kruiningen. Hier heeft hij enige tijd hulpdiensten verricht. Uiteindelijk keerde hij terug naar de Betuwe en werd hij verzorgd in zorgcentrum 'Het Anker'. Gedurende de laatste negen jaren van zijn leven – sinds 1999 – heeft hij zijn geliefde vrouw, onze moeder, moeten missen. De vraag, waar-

mee hij de herdenkingspreek bij zijn 25-jarig ambtsjubileum besloot, is nu in vervulling gegaan. 'Hoelang het nog zal duren? Soms leeft het: Vader, U telt de uren. Wanneer komt de tijd dat ik bij U mag wezen; zien Uw aanschijn geprezen?'

'De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn'. De eeuwigheid zal de vrucht van de prediking van onze vader openbaren. Als een vriend van de Bruidgom heeft hij met de van God geschonken gaven en op zijn eigen wijze de afsnijdende boodschap gebracht van dood in Adam en het leven in Christus. Een prediking waarin God op het hoogst wordt verheerlijkt en een zondaar op het diepst vernederd. Niet alleen aanwijzen waarin het leven ligt, maar ook eenvoudig Schriftuurlijk verklaren hoe het gaat als vijanden met God worden verzoend. Dit gaf hem een plaats bij en een band met het ware Sion Gods, soms over kerkmuren heen.

De HEERE mocht Zich ontfermen over het late nageslacht. Hij bevestigde Zijn Woord onder de kinderen, klein - en achterkleinkinderen: 'Daar zal Zijn volk weer wonen naar Zijn raad; God eeuwig hun Zijn volle gunst betonen; daar zullen zij Gods knechten met hun zaad, zij, die Zijn Naam beminnen erf'lijk wonen' (Ps. 69:14). Opdat niet zijn naam, maar Zijn Naam (!) alleen eeuwig de eer zal ontvangen.

Werkendam,

ds. M. Karens

De leer van de Roomse Kerk

Moeten we onze reformatieherdenkingen niet wat positiever gaan aankleden? Heeft het wel zin om steeds de verschillen tussen 'Rome' en de Reformatie aan te wijzen? Zijn er met wat goede wil geen bruggen te slaan? Dergelijke geluiden zijn meer dan eens te horen. Bruggen slaan slaat aan. Om een brug te slaan moeten we in elk geval beide oevers goed in kaart brengen. Daarom willen we ons in twee artikelen afvragen wat de Rooms-Katholieke Kerk in onze tijd leert. Uitgangspunt is een catechismus en een samenvatting daarvan die onlangs zijn verschenen.

Misschien hebben we ons wel eens verwonderd over de vasthoudendheid waarmee onze vaders de Roomse leer bestreden. In het Schatboek van Ursinus, waarin zijn lessen over de Catechismus staan opgetekend, is uitleg van de zondag over de transsubstantiatie het langste van alle zondagen. Tientallen bladzijden lang bestrijdt Ursinus dit roomse leerstuk.

De strijd tegen de Roomse Kerk was niet bepaald geluwd toen onze vaders aan de Statenvertaling werkten. De verklaring van het visioen van het beest uit de aarde in Openbaring 13 spreekt duidelijke taal. Het beest uit de aarde, zo lezen we in de kanttekeningen, "vervolgt en verdrukt de kerk van Christus met zijn geestelijke macht, door zijn instrumenten zijner geestelijke hiërarchie, met zijn inquisities, plakaten, bannen uit de gemeenschap zijner kerk en dergelijke, gelijk hij ook doet mijn zijn wereldlijke instrumenten, door bloedige plakaten, en straffen met zwaard en vuur." Wie de naam van het beest niet draagt, mag niet kopen of verkopen, zo maakte Heere aan Johannes bekend. De naam van het beest dragen, zo tekenen onze Statenvertalers aan, betekent de "belijdenis dat zij rooms-katholiek of goede pausgezinden zijn, die zij houden voor het hoofd der kerk en die in zijn leer en inzettingen niet kan dwalen." Voor onze vaders was de zaak duidelijk: De paus is een vertegenwoordiging van de antichrist. Ook in

latere catechismusverklaringen treffen we dezelfde uitvoerige bestrijding van de Roomse Kerk aan. Onze oudvaders werden niet moe te waarschuwen tegen wat zij noemden de 'afgodische leer van het pausdom'.

Andere wind

In onze tijd waait een andere wind door christelijk, en misschien ook wel door reformatorisch Nederland. Roomse geestelijken zijn welkom om lezingen te houden voor reformatorische verenigingen. Iemand als kardinaal Simonis heeft verschillende interviews met reformatorische media gegeven; zijn boek over het Onze Vader riep destijds instemmende reacties op. De stelligheid waarmee hij spreekt over de kerk en het leergezag van de paus worden dan al snel op de koop toegenomen. En roept de roomse verering van Maria soms niet een heimelijke sympathie op?

Bij de lezer van de preken van onze oudvaders ging de vraag misschien wel eens dringen: Maakten zij zich niet al te druk om de dwalingen van

In onze tijd waait een andere wind door christelijk, en misschien ook wel door reformatorisch Nederland. Roomse geestelijken zijn welkom om lezingen te houden voor reformatorische verenigingen.

de Roomse Kerk? Hebben we in onze tijd niet een betere houding gevonden door de zogenaamde 'oecumene van het hart'? Met deze uitdrukking wordt bedoeld dat we geestelijke herkenning mogen stimuleren, niet alleen over protestantse kerkmuren heen, maar ook richting de Rooms-Katholieke Kerk. Als je samen fijn kunt spreken over je geestelijke ervaringen en je voelt je daarin één, heeft het toch geen zin om de verschillen op te kloppen? Hebben we elkaar in

een ontkerstende samenleving bovendien niet hard genoeg nodig? Kunnen we elkaar niet beter steunen dan afvallen?

Vriendelijker

Is de leer van de Rooms-Katholieke Kerk veranderd? Soms zou je het denken, omdat de houding ten opzichte van de Roomse Kerk in de reformatorische kerken zoveel vriendelijker lijkt te worden. Aan de andere kant kunnen we weten dat de roomse leer niet veranderen zal. De leerstellingen die door de paus officieel werden afgekondigd, zijn onfeilbaar en daarom niet aan verandering onderhevig. Om te weten wat de Roomse Kerk leert, gaan we te rade bij de *Catechismus van de Katholieke Kerk*. Deze verscheen voor het eerst in 1992 in de Franse taal. Zeven jaar daarvoor had de toenmalige Paus Johannes Paulus II een buitengewone bisschoppenvergadering bijeengeroepen om te komen tot een nieuwe catechismus waarin de roomse leer zou worden gepresenteerd. In 1995 zag de Nederlandse vertaling van de catechismus het licht, dit jaar verscheen een geactualiseerde uitgave die we voor deze artikelen gebruikten (Uitg. Gooi & Sticht, Kampen; ISBN 978903040718; 784 blz. € 39,50).

In 2003 gaf de paus de opdracht om een samenvatting te maken van de catechismus. Onder voorzitterschap van kardinaal Ratzinger, nu paus Benedictus XVI, ging een commissie aan het werk. Twee jaar later zag het resultaat het licht dat wereldwijd aan de bisschoppen werd voorgelegd. Hun reacties leidden tot de uitgave van de uiteindelijke tekst. Deze samenvatting van de catechismus verscheen dit jaar voor het eerst in het Nederlands onder de titel *Compendium van de Catechismus van de Katholieke Kerk* (Uitg. Gooi & Sticht, Kampen; ISBN 9789030411130; 222 blz. € 7,95).

Aansprekend

Enkele hoofdpunten uit de leer van de Rooms-Katholieke Kerk willen we belichten. Laten we eerst enkele aansprekende zaken uit de Catechismus en het Compendium noemen. Op de moeilijke vraag waarom God het kwaad toelaat, lezen we een mooi antwoord: "Het geloof geeft ons de zekerheid dat God het kwaad nooit zou toelaten als Hij niet uit datzelfde kwaad het goede zou laten voortkomen." Als voorbeeld wordt gewezen op het dood van Christus, "het ergste

Michel Servet en onze geloofsbelijdenis

De verbranding van Servet in Genève wordt dikwijls als voorbeeld aangehaald om te stellen dat Calvijn in die stad een dictatuur heeft gevestigd. Er is een boek verschenen van Guus Kuijer, waarin gesteld wordt dat de hervormers moordenaars waren. Calvijn zou een wrede tiran geweest zijn, die het niet kon verdragen dat er mensen met kennis in zijn omgeving verkeerden. Het ultieme bewijs daarvoor zou 'Calvijns brandstapel' geweest zijn, waarop Michel Servet, de loochenaar van Gods Drie-eenheid, is omgekomen. Niet gehinderd door fundamentele historische kennis en nog veel minder door inzicht in levensgevaarlijke dwalingen wordt de dood van Servet gemakshalve op rekening van Calvijn gezet om de Reformatie in een kwaad daglicht te stellen.

Servet is geboren in 1511 en was dus twee jaar jonger dan Calvijn. Hij was afkomstig uit Spanje en kwam op negentienjarige leeftijd in Bazel. Hij wilde Erasmus inwinnen: voor zijn loochening van de kinderdoop en de erfzonde en hij bespote gruwelijk de leer der Drie-eenheid. Hij wilde het geloof hierin uitroeien. Hij twistte erover met Oecolampadius. Daarna kwam hij naar Parijs om medicijnen te studeren en een boek met zijn ketterijen te publiceren. Calvijn ging met gevaar voor zijn leven naar Parijs om hem te ontmoeten, maar Servet ontliet hem. Wel zocht hij de confrontatie met Calvijn in zijn geschriften.

In een debat over sterrenwichelarij maakte Servet zich ook bij de Roomse overheid verdacht. De staat begon daarover een proces tegen hem. Servet leefde daarna als arts in Wenen.

Daar is hij door de inquisitie gevangen genomen. Hij ontsnapte en kwam naar Genève, waar de tegenstanders van Calvijn toen aan de macht waren. Hij schreef in 1553 tegenover Calvijns *Institutie* een *Restitutie*. Op aansporing van Calvijn werd hij gevangen genomen. Hij gedroeg zich uitdagend en klaagde Calvijn aan, die hij als tovenaars wilde laten verbannen. Hij dacht het proces te winnen en meende dat het zou eindigen met Calvijns dood. Farel en Calvijn probeerden Servet van zijn dwaze leerstellingen af te brengen, maar dit gelukte niet. Alle Zwitserse steden die – ook op aanraden van Servet – om advies gevraagd waren, adviseerden de veroordeling van Servet. De stadsraad van Genève besloot tot de doodstraf door verbranding. Calvijn probeerde tevergeefs een mildere doodstraf te bewerken.

De overheid van Genève heeft getracht

'te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst, om het rijk des antichrists te gronde te werpen, en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen,' zoals in onze Nederlandse Geloofsbelijdenis ook verwoord is. De toegepaste straf zou in onze tijd zo nooit uitgevoerd worden, maar we dienen wel te beseffen dat dit in die tijd in alle landen van Europa door de overheden werd gepraktiseerd.

De wreedheid ervan heeft Calvijn duidelijk niet gewild, maar tegen de doodstraf heeft hij, wat in het licht van zijn tijd begrijpelijk is, niet geageerd. Zouden wij voor zulke ergerlijke ketterijen de doodstraf niet toepassen, toch moeten we deze droeve gebeurtenis niet aangripen om Calvijn hard te veroordelen, zoals nu zoveel wordt gedaan. Alle beschuldigingen over wreedheid en tirannie worden ontkracht voor ieder die grondig kennis neemt van Calvijns leven en pastoraat. Servet is veroordeeld en moet veroordeeld worden. In onze geloofsvorm van Athanasius belijden wij dat wie behouden wil worden het algemeen geloof moet vasthouden en de ene God in de Drieheid en de Drieheid in de Eenheid moet vereren.

De Heere geve ons zo'n liefde en ijver in de strijd voor Zijn waarheid dat we de gruwelijke dwalingen die nu overal verkondigd worden, nog trouw bestrijden zullen.

Goes,

ds. C.J. Meuse

morele kwaad", waaruit het "aller-grootste goed" voortkwam, namelijk de verheerlijking van Christus en de verlossing van zondaren.

De dood van Christus kan "niet zonder meer alle destijds levende Joden worden aangerekend", zo lezen we verder. "Iedere individuele zondaar, ieder mens dus, is in werkelijkheid oorzaak en instrument van het lijden van de Verlosser." De spiegel wordt ons voorgehouden, in het bijzonder als het Compendium laat volgen: "Nog schuldiger zijn degenen die, vooral als het christenen zijn, steeds weer in de zonde terugvallen of behagen scheppen in de ondeugden."

Over de Kerk als het lichaam van Christus lezen we een treffende zin: "Door de Heilige Geest verenigt de

gestorven en verrezen Christus Zijn gelovigen innig met Zichzelf." Het bewuste artikel laat daar helaas wel op volgen dat de nauwe verbinding tussen Christus en de gelovigen "bovenal door de eucharistie" tot stand wordt gebracht. Hier wordt al duidelijk welke grote plaats de leer van de sacramenten in de Roomse Kerk heeft. We komen daar nog op terug. We zijn het fundamenteel met de Roomse Kerk oneens als ze de paus als de plaatsvervanger van Christus op aarde ziet. Aan de andere kant kan de roomse ambtsleer een heilzame correctie zijn in onze tijd. Hoe velen zien ambtsdragers niet als een soort bestuursleden van een vereniging die de belangen van de vereniging behartigen en door die vereniging ter verantwoording kunnen

worden geroepen. We lezen in het Compendium dat de priesters "niet op eigen gezag en ook niet als afgevaardigden van de gemeenschap" handelen. Van harte zijn we het daarmee eens, echter het vervolg van het artikel gaat mis als we lezen dat de priesters "in de persoon van Christus, het Hoofd, en in de naam van de Kerk" spreken en handelen. Gods knechten zijn wel gezanten van Christus wege, ze prediken Christus de Gekruisigde, maar ze zijn toch wezenlijk onderscheiden van het Hoofd van de Kerk. Die ze niet kunnen vertegenwoordigen. Hun dienstwerk is als het goed is een doorlopende verwijzing naar Christus.

Ethiek

Op het gebied van de ethiek heeft de

Rooms-Katholieke Kerk niet zelden een heldere visie. Zo lezen we over "zonden die zwaar in strijd zijn" met de heilige instelling van het huwelijk. Onder meer worden genoemd "weigeren van de vruchtbaarheid, waardoor het huwelijksleven wordt beroofd van de gave van kinderen; en echtscheiding, die tegen de onontbindbaarheid ingaat." Maar als het samenleven van man en vrouw binnen het huwelijk praktisch onmogelijk is geworden? Als hiervoor "zwaarwegende redenen" zijn, zo lezen we, dan staat de kerk een scheiding van tafel en bed toe, "ook al wenst zij hun verzoening." Verderop lezen we over huwelijk en gezinsvorming: "Het kind is een gave van God, het grootste geschenk van het huwelijk" en: "In Christus wordt het gezin tot huis-kerk, want het is een gemeenschap van geloof, hoop en liefde." Dat is een zin om over na te denken, al moeten we erbij aantekenen dat de Roomse Kerk helaas een fundamenteel andere uitleg geeft aan de uitdrukking "in Christus". Over abortus en euthanasie lezen we in de rooms-katholieke leerboeken behartigenswaardige zaken. "Wanneer de staat zijn macht niet ten dienste stelt van de rechten van alle burgers, en speciaal van de zwaksten, waaronder de ongeboren kinderen, worden de fundamentele zelf van de rechtstaat ondermijnd", zo lezen we kernachtig.

Gebed

De catechismus en het compendium schrijven uitvoerig over het gebed en geven een uitleg van het Onze Vader. Praktisch en eerlijk wordt geschreven over de moeilijkheden bij het gebed. "De meest voorkomende moeilijkheid bij ons gebed is de verstrooiing. Zij leidt de aandacht van God af en kan ook aan het licht brengen waaraan wij gehecht zijn." Als voorbeelden worden genoemd dorheid en lusteloosheid "een vorm van geestelijke luiheid, die te wijten is aan de verslapping van de waakzaamheid en aan de verwaarlozing van het hart." Helder lezen we verder: "Gebed en christelijk leven zijn dan ook onafscheidelijk."

Net zoals de Reformatie beroept de Rooms-Katholieke Kerk zich op de kerkvaders. Van hen lezen we diverse mooie uitspraken in de Catechismus en het Compendium. Van Hieronymus wordt de uitspraak aangehaald: "De Schriften niet kennen, betekent Christus niet kennen." Juist vanwege de fundamentele betekenis van de Schrift voor de leer van de kerk is het echter zo verdrietig dat de Roomse leer op zoveel punten afwijkt van de Schrift. Daarover hopen we de volgende keer iets meer te schrijven.

(wordt vervolgd)

Middelburg, ds. J.M.D. de Heer

Grand Rapids

Zo werd ook dit jaar deze Synode gehouden op 17 en 18 september in Grand Rapids (in Michigan). In deze stad bevinden zich twee van 'onze' gemeenten: 'Beckwith', vroeger gediend door ds. W.C. Lamain en nu door ds. J.B. Zippro, en 'Covell' waar ds. A.M. den Boer het laatste heeft gestaan. Nu zijn dit niet direct de enige kerken in Grand Rapids. Nee, deze stad is alleszins godsdienstig; je kunt er - volgens een deskundige - wel ongeveer 900 kerken vinden!

Ook de kerkelijke verdeeldheid en verscheurdheid hebben de emigranten meegenomen naar de Nieuwe Wereld. Door onze val in Adam zijn wij zulke scheurmakers geworden en helaas gaat dit ook het kerkelijke leven niet voorbij. Een oude predikant zei in dit verband eens: 'je hebt leerstukken en kopstukken.' Wel hebben we toe te zien of de leer die gebracht wordt naar Gods Woord en de belijdenis is. En die strijd is ook de gemeenten aan de overkant niet voorbijgegaan. Maar wat is het een voorrecht als de eenheid van de correspondentieband ervaren wordt. Ook daar wordt de Schriftuurlijk-bevindelijke waarheid gepreekt, zoals deze altijd onder ons is gebracht. De dood in Adam en het leven in Christus. De noodzakelijkheid van de waarachtige bekering. Dat wij van dood levend gemaakt moeten worden door het wonder van de wedergeboorte. Maar ook hoe de Heilige Geest in een afsnijdende weg plaats maakt voor Christus en Zijn weldaden. En dit mocht ook beluisterd worden bij de bidstond die aan de vooravond van de Synode gehouden werd. Ds. A.H. Verhoef uit St. Catharines bediende het Woord uit Hosea 13:4: 'Ik ben toch de HEERE, Uw God, van Egypteland af; daarom zoudt gij geen God kennen dan Mij alleen, want er is geen Heiland dan Ik'. Er werd gesproken over het ernstig verval van Efraim, dat de Heere vergat en de afgoden nawandelde. Er is maar één Naam onder de hemel tot zaligheid gegeven en buiten Christus is alles tekort. Het was de bede of de Synodedagen ook maar in dit teken mochten staan.

Rapporten

Ds. E.C. Adams van Corsica opende op woensdag 17 september de Synode met de woorden uit Nehemia 2: "God van de hemel zal het ons doen gelukken..." Ds. J. den Hoed uit Franklin Lakes was ook deze synode

Synodebezoek overzee

Als Gereformeerde Gemeenten hebben wij een correspondentieband met de Gereformeerde Gemeenten in de Verenigde Staten en Canada, the Netherlands Reformed Congregations of the United States and Canada, de NRC. De band met deze gemeenten aan de overzijde van de oceaan is vanouds hecht.

Immers, deze gemeenten zijn ontstaan toen vele emigranten in de 19^e en vooral ook in de 20^e eeuw zich daar vestigden. Waar men in het begin op de meeste plaatsen thuis een preek las en later met enkele gezinnen op de zondag samenkwamen, ontston-

den zo geleidelijk aan verspreid over dat grote werelddeel gemeenten. De band met het oude vaderland bleef hecht.

Over en weer werden en worden predikanten beroepen en bezoekt men elkaars Generale Synoden. Zoals bij ons de Generale Synode iedere drie jaar samenkomt in Utrecht, zo hebben de NRC elke twee jaar hun Generale Synode waar men uit de Classes East, Mid West en Far West samenkomt om met elkaar te spreken over de gezamenlijke belangen, denk bijvoorbeeld aan de Theologische School, de Zending, het Onderwijs en vele zaken meer.

voorzitter en leidde de besprekingen kundig, innemend en voortvarend. Vele rapporten van deputaatschappen werden in vlot tempo afgehandeld. Helaas kon er ook dit jaar niemand door het Curatorium toegelaten worden om de lessen aan de Theologische School te gaan volgen. Het rapport van het deputaatschap voor de zending, de zogeheten Mission Board, vroeg wel enige aandacht. Gerapporteerd werd hoe het zendingswerk in Loma Alta in Bolivia zijn voortgang mocht hebben. Een voorstel hoe er een correspondentieband met deze jonge zendingsgemeente gestalte moest krijgen werd aangenomen. Van belang hierbij was de mogelijkheid dat de gemeente een (zendings)predikant zou kunnen beroepen. Er was blijdschap dat op het werk in Bolivia vrucht mocht worden gezien. Vruchten van geloof en bekering, wetende dat de Heere het hart kent. De politieke onrust in Bolivia was een punt van zorg voor de Synode, en de gemeenten werden opgeroepen om ook deze nood in het gebed te gedenken. Het is het uitzien of het werk vanuit Loma Alta uitgebreid kan worden. Een der afgevaardigden sprak de wens uit dat het nog eens het "Jeruzalem" van het Zuid-Amerikaanse continent zou mogen worden.

Bij de bespreking van het Disaster Fund, zeg maar de Amerikaanse tegenhanger van ons deputaatschap Bijzondere Noden, gaf de synode aan dat het mandaat voldoende ruimte geeft om naast hulp bij rampen ook meer hulp van structurele aard te kunnen bieden. Desgevraagd werd de intentie uitgesproken om meer met Bijzonder Noden samen te werken. Bij de behandeling van het rapport van de commissie die de contacten met de Overheid onderhoudt, werd besloten zowel in de USA als in Canada de gemeenten te verzoeken in oktober een bidstond te houden. Dit daar er in beide landen belangrijke verkiezingen aanstaande zijn. Zoals u elders heeft kunnen lezen, zijn deze bidstonden inmiddels gehouden. Het Onderwijs was ook een belangrijk punt van bespreking. Uitgesproken werd de grote erkentelijkheid voor de steun die men jaarlijks vanuit Nederland ontvangt voor de scholen in Noord-Amerika. De gezinnen staan jaarlijks voor hoge kosten en de financiële hulp uit Nederland wordt zeer gewaardeerd. Zorg was en is er bij het onderwijs om verantwoorde programma's voor de leerlingen te verkrijgen. Ten aanzien van het inter-

netgebruik sprak de synode nadrukkelijk uit, te kiezen voor distantie.

Vanuit de classis Far West werd het voorstel ter synodetafel gebracht om te komen tot een goed boek over kerkrecht. Besloten werd het boek van ds. K. de Gier, *De Dordtse Kerkorde*, te vertalen voor zover deze van belang is voor de gemeenten aldaar.

Sluizing

Donderdag 18 september werd rond een uur of elf 's morgens de vergadering gesloten door de voorzitter ds. Den Hoed. Ieder werd dankgezegd voor de inbreng en de broederlijke wijze van vergaderen. Verzocht werd de groeten aan de Nederlandse

gemeenten over te brengen. Na het lezen van Psalm 121 eindigde ds. J. Spaans met een kort slotwoord en gebed. Nadat nog gezamenlijk de maaltijd genuttigd was, haastten de afgevaardigden zich huiswaarts per auto, dan wel met het vliegtuig, voor de meesten een urenlange reis. Het was een aangename ervaring als afgevaardigde uit Nederland deze synodedagen bij te wonen. De broederband mocht worden ervaren. De Heere gedenke de gemeenten aan de overzijde naar de rijkdom van Zijn genade.

Meliskerke,

ds. G.J.N. Moens

KERKNIEUWS

■ BEROEPINGSWERK BEROEPEN

Te Arnhem:
ds. C.G. Vreugdenhil te Vlissingen;
Te Oosterland:
ds. D. de Wit te Rijssen-West.

BEDANKT

Voor Beekbergen:
ds. A. Schreuder te Rijssen-Zuid;
Voor Bodegraven:
ds. P. Mulder te Krimpen aan den IJssel;
Voor Brakel:
ds. W.J. Karels te Hardinxveld-Giessendam;
Voor Ede: ds. M. Karens te Werkendam;
Voor Moerkapelle:
ds. C.G. Vreugdenhil te Vlissingen;
Voor Nieuwdorp: ds. J.J. Tanis te Kampen;
Voor Sheboygan (VS):
ds. F. Mulder te Wageningen;

Voor Terwolde-De Vecht:
ds. P. Melis te Veen.

■ MUTATIE KERKELIJK JAARBOEK 2008

Pag. 90, **DEP. BEHARTIGING BELANGEN LANDELIJK GEORGANISEERDE BONDEN EN VERENIGINGEN.**

Secretaris is nu: A.A. Gorter, Prins Frederiklaan 19, 3832 GD Leusden, tel. 033-495 07 72, e-mail: aagorter@kliksafe.nl

■ DOVENDIENST TE DORDRECHT

Op **1 november** hoopt ds. C.J. Meeuse voor te gaan in een aangepaste kerkdienst voor doven en slechthorenden in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente van Dordrecht, Mauritsweg 286. Deze dienst begint om 15.00 uur. Horenden zijn eveneens hartelijk welkom.

BERICHTEN

■ DISTRICTSAVOND JBGG TE DOETINCHEM

Het district Oost +16 van de JBGG organiseert op **zaterdag 22 november** een districtsavond in de kerk van de Geref.

Gemeente te Doetinchem, Bezelhorstweg 54. Spreker is ds. A. Schreuder. Het thema is 1 Korinthe 13. Aanvang: 19.30 uur.

■ BONDSDAG MANNEN- VERENIGINGEN IN WOERDEN

Op **zaterdag 8 november** wordt in de Bethlehemkerk van de Geref. Gemeente te Woerden, Oudelandseweg 50, de bondsdag van mannenverenigingen van de Geref. Gemeenten gehouden. Aanvang: **10.30 uur**. Sprekers zijn ds. W. Vischer en dhr. L.A. Kroon over het onderwerp "Informatiesamenleving, begin of einde?" Met als ondertitel: "Rol, betekenis en invloed voor gezin, kerk en maatschappij. Vragenronde en forumdiscussie o.l.v. de voorzitter, ds. A.A. Brugge. De broodmaaltijd is van 12.00 tot 13.00 uur en wordt **gratis** aangeboden.

Een ieder wordt van harte uitgenodigd deze bondsdag bij te wonen.

Om **14.30 uur** wordt de bondsdag beëindigd. Voor informatie: m.bogerd@fevoland.nl

■ CONTACTAVOND HELPENDE HANDEN TE SCHERPENZEEL

Op donderdag **13 november** organiseert Helpende Handen, afd. Midden-Nederland, een contactavond voor ouders en belangstellenden. Dhr. W. Visser van de Obadja en Eliëzer school (SBO) te Zwolle hoopt een inleiding te verzorgen over: "Huisgodsdienst met onze kinderen en jongeren met een verstandelijk handicap".

Hij hoopt daarbij in te gaan op het gesprek met gehandicapten, het Bijbellezen, het catechetisch onderwijs, het zingen, het voorleven! Een onderwerp dat ouders en allen die met gehandicapten omgaan zeer ter harte zal gaan. Allen hartelijk welkom.

Deze avond wordt gehouden in de Bartholomeushof, achter de kerk van de Geref. Gemeente te Scherpenzeel (Prinsenlaan 27) en begint om 20.00 uur. Vanaf 19.45 uur staat de koffie klaar.

■ CONTACTGROEP EPILEPSIE HELPENDE HANDEN

De Contactgroep Epilepsie houdt op **zaterdag 15 november** haar jaarlijkse bijeenkomst in Woerden. U wordt van harte uitgenodigd om deze bijeenkomst bij te wonen. Dit jaar hopen we met elkaar na te denken over **Epilepsie en hulpmiddelen**.

We hopen op input van de bezoekers zelf. Daarnaast zal de organisatiecommissie voor informatie zorgen. Naast de informatie over hulpmiddelen is er veel ruimte voor contact, het stellen van vragen en het uitwisselen van ervaringen. Kinderopvang is aanwezig. Vanaf 9.30 uur staat de koffie klaar. Aanvang 10.00 uur. Er zal een bijdrage

gevraagd worden in de onkosten. Voor meer informatie en opgave kunt u bellen of e-mailen naar fam. H. Bos, tel. 033 - 47 68 368.

■ ZANGAVONDEN

Ermelo

Op **vrijdag 14 november** wordt er een ringzangavond gehouden in de Eben-Haëzerkerk, Hanengewei 63 te Ermelo. Medewerkenden zijn: het gemengd koor "Met hart en stem" uit Emmeloord, het jongerenkoor "Laus Deo" uit Ermelo en het gemengd koor "Vox Humana" uit Elspeet. Ds. A. Schot zal spreken over de evangelieverkondiging in Israël. De collecte zal ook voor dit doel bestemd zijn. Aanvang: 19.30 uur.

Leerdam

Op **zaterdag 8 november** is er een zangavond in de Grote Kerk te Leerdam. Hieraan wordt medewerking verleend door het jongerenkoor "Deo Juvante" te Geldermalsen o.l.v. Johan Pitlo en enkele instrumentalisten. Organist is Frans van de Lagemaat. Ook vindt er dan een presentatie van een CD van het jongerenkoor plaats. Ouderling R.M. van

Meeuwen zal een meditatie verzorgen. De collecte en de opbrengst van de verkoop van deze cd (€ 15,- excl. verzendkosten) is t.b.v. het gezinsvervangend tehuis "de Rietfluit" te Geldermalsen (Stichting Siloah). Aanvang: 19.30 uur.

Sint Annaland

De ring Zeeland van de bond van zangverenigingen van de Geref. Gemeenten organiseert op **zaterdag 8 november** een koor- en samenzangavond in de kerk van de Hersteld Hervormde Gemeente te Sint Annaland. Hieraan werken mee: het mannenkoor "Elim" te 's-Gravenpolder, het gemengd koor "Sursum Corda" uit Krabbendijke en het jeugdkoor "De Jonge Lofstem" uit Scherpenisse. Collecte t.b.v. de Stichting Dovenzorg. Aanvang: 19.30 uur.

Voor alle in dit nummer genoemde toekomstige data geldt:

Indien de Heere wil en wij leven.

KERKDIENTEN

■ ZONDAG 2 NOVEMBER 2008

Aagtekerke 9.30 (H.D.) en 19.00 uur ds. Tuinier; Alblaserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Apeldoorn 10.00 en 17.00 uur ds. Kleppe; Barendrecht 10.00 en 16.30 uur ds. Terlouw; Barneveld 9.30 en 19.00 uur ds. Hogchem; Benthuizen 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Bodegraven 16.30 uur ds. Visscher; Boskoop 9.30 ds. Paul en 16.00 uur ds. De Waard; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Capelle a/d IJssel-West 10.00 uur ds. Moerkerken en 14.30 uur ds. De Leeuw; De Valk-Wekerom 9.30 en 19.00 uur ds. Van Boven; Delft 19.00 uur stud. Brede- weg; Dinteloord 14.30 uur ds. Van Manen; Dirksland 10.00 en 18.00 uur ds. Schipper; Doetinchem 9.30 en 15.00 uur ds. P. Mulder; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur ds. Brugge; Ede (Nieuwe Kerk, Verl. Maanderweg 33) 12.15 uur ds. F. Mulder (H.D.); Emmeloord 19.00 uur (H.D.) ds. Schot; Enkhuizen 10.00 en 16.00 uur ds. Heijkamp; Enter 15.00 uur ds. De Wit; Ermelo 19.00 uur ds. Van Belzen; Goes

9.30 en 18.00 uur ds. Meeuse en 14.00 uur leesdienst; Gorinchem 10.00 en 16.00 uur ds. L. Blok; Gouda 9.30 (H.D.) en 16.30 uur ds. Clements; 's-Gravenhage 10.00 en 16.30 uur ds. Driessen; 's-Gravenpolder 9.30 en 18.00 uur ds. Hakvoort en 14.00 uur leesdienst; 's-Gravenzande 9.30 en 15.30 uur stud. IJsselstein; Haamstede 18.30 uur ds. Moens; Hardinxveld-Giessendam 9.30 en 18.00 uur ds. W.J. Karels; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 en 16.30 uur ds. Joesse; Herkingen 10.00 en 18.00 uur ds. P. Blok; Hilversum 15.30 uur stud. Van Rijswijk; Houten 11.00 en 17.00 uur ds. Van der Net; Kampen 9.30 en 15.00 uur ds. Tanis; Kamperland 14.30 uur ds. Meeuse; Kapelle-Biezeling 9.30 en 18.00 uur ds. Baan en 14.00 uur leesdienst; Klaaswaal 9.30 en 18.00 uur ds. Van Aalst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur ds. Beens; Krabbendijke 14.00 uur ds. Van Krimpen; Krimpen a/d IJssel 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Kruiningen 9.30 en 18.00 uur ds. Hoogerland en 14.00 uur leesdienst; Leerdam 10.00 uur stud. G.W.S. Mulder

en 19.00 uur ds. L. Blok; Leiderdorp 16.30 uur ds. Paul; Lelystad 9.30 en 16.00 uur ds. Kattenberg; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. Neele; Marknesse 19.00 uur stud. Boeder; Meeuwen 14.30 uur ds. Melis; Meliskerke 9.30 (H.A.) en 14.30 uur ds. Moens; Melissant 10.00 en 18.00 uur stud. Maljaars; Middelburg-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. Van Gelder en 14.00 uur leesdienst; Middelharnis 9.30 en 18.00 uur ds. Van Manen; Mijdrecht 15.30 uur ds. W. Harinck; Moerkapelle 9.30 (doventolk) en 18.30 uur ds. Visscher; Naaldwijk 9.30 en 16.00 uur stud. Bredeweg; Nieuw Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. Vermeij; Nieuwdorp 14.30 uur ds. Baan; Nieuwerter Aa 10.00 en 19.00 uur stud. Van Rijswijk; Nijkerk (Adres: Melkrijder 15) 9.30 uur leesdienst en 15.00 uur ds. Verschuure; Nisse 14.00 uur ds. De Heer; Nunspeet 9.30 (H.A.) en 15.00 uur (H.D.) ds. Schot; Oosterland 10.00 en 18.30 uur ds. Gunst; Oostkapelle 9.30 en 15.00 uur ds. A.B. van der Heiden; Opheusden 10.00 en 18.30 uur ds. Pater; Ouddorp 14.30 uur stud. Maljaars; Oudemirdum 9.30 en 14.30 uur stud. Boeder; Poederoyen 14.30 uur ds. M. Karens; Poortugaal 9.30 en 16.30 uur ds. Mijnders; Rhenen 15.30 uur ds. Pater; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. De Leeuw; Ridderkerk-Slikkerveer 9.30 en 16.00 uur ds. C. Harinck; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur (H.D.) ds. Van Dieren en 14.30 uur leesdienst; Rijssen-West 9.30 en 18.30 uur ds. De Wit; Rijssen-Zuid 9.30 en 18.30 uur (H.D.) ds. Schreuder en 14.30 uur leesdienst; Rilland-Bath 14.00 uur ds. De Jongste; Rotterdam-Alexanderpolder 19.00 uur ds. Terlouw; Rotterdam-Centrum 10.00 en 17.00 uur ds. Silfhout; Rotterdam-Zuidwijk 14.30 uur ds. Brugge; Scherpenzeel 10.00 (H.D.) en 18.30 uur ds. Verschuure; Scheveningen 18.30 uur stud. IJsselstein; Sliedrecht (Middeldiepstraat 31) 12.15 en 19.00 uur stud. Mulder; Soest 9.30 en 16.00 uur ds. Verweij; Spijkenisse 15.00 uur ds. W.J. Karels; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur ds. De Waard; Terneuzen 18.30 uur ds. A.B. van der Heiden; Terwolde-De Vecht 9.30 (H.A.) en 14.30 uur ds. Van Ekeveld; Tholen 10.00, 14.30 en 18.30 uur leesdienst; Tricht-Geldermalsen 10.00 (H.A.) en 18.30 uur ds. Labee; Uddel 10.00 en 18.30 uur ds. Mouw; Urk 10.00 en 17.00 uur ds. Bakker; Utrecht 19.15 uur ds. Van der Net; Veen 9.30 en 18.00 uur ds. Melis; Veenendaal 9.30 en 16.30 uur ds. Van Belzen; Vlaardingen 19.00 uur ds. Clements; Vlissingen 9.30 en 16.00 uur ds. Vreugdenhil; Waarde 9.30 en 18.00 uur ds. Golverdingen en 14.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wageningen 10.00 en 18.30 uur ds. F. Mulder; Werkendam 10.00 en 18.00 uur

ds. M. Karens; Westkapelle 14.00 uur ds. Tuinier; Westzaan 19.00 uur ds. Kattenberg; Woerden 10.00 en 18.30 uur ds. W. Harinck; Wolphaartsdijk 9.30 en 18.00 uur ds. De Jongste en 14.00 uur ds. Van Gelder; Yerseke 9.30 en 18.00 uur ds. Van Krimpen en 14.00 uur leesdienst; Zeist 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Zoetermeer 16.30 uur ds. Boogaard; Zwijndrecht 9.30 en 16.30 uur ds. Veenendaal; Zwolle 9.30 en 19.00 uur ds. Vogelaar.

■ DINSDAG 4 NOVEMBER 2008

Almelo 19.30 uur ds. Schreuder (dankdag); Deventer 19.00 uur ds. Verweij (dankdag); Hoofddorp 19.30 uur ds. Mondria.

■ WOENSDAG 5 NOVEMBER 2008 (DANKDAG)

Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Amersfoort 14.30 en 19.30 uur ds. Visscher; Andijk (i.c.m. Enkhuizen); Apeldoorn 14.30 en 19.30 uur ds. Meeuse; Barendrecht 14.30 en 19.30 uur ds. Terlouw; Barneveld 9.30, 14.00 en 19.30 uur ds. Hogchem; Beekbergen 10.00 uur ds. Mondria en 15.00 uur ds. Schreuder; Benthuizen 9.30 en 16.30 uur ds. A.B. van der Heiden; Berkenwoude 10.00 uur ds. Visscher en 19.30 uur ds. C. Harinck en 14.00 uur ds. C. Harinck; Bodegraven 14.30 en 19.00 uur ds. Van Gelder; Boskoop 15.00 en 19.30 uur ds. Golverdingen; Brakel 14.30 en 19.00 uur stud. Bredeweg; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 19.45 uur ds. Silfhout; Capelle a/d IJssel-West 9.30 uur ds. W.J. Karels en 19.45 uur ds. Moerkerken en 15.00 uur ds. Silfhout; De Valk-Wekerom 9.30, 14.00 en 19.30 uur ds. Van Boven; Doetinchem 9.30 uur stud. G.W.S. Mulder en 19.30 uur ds. J. Karels; Dordrecht 14.30 en 19.45 uur ds. Brugge; Drachten 14.30 en 19.30 uur ds. Bakker; Ede (Nieuwe Kerk, Verl. Maanderweg 33) 9.30 uur ds. Verweij en 15.00 uur ds. Pater; Elspeek 14.30 en 19.00 uur ds. Hoogerland; Emmeloord 16.30 uur ds. Hakvoort; Enkhuizen (in Ontmoetingskerk aan de Klopperstraat) 15.00 en 19.30 uur ds. Heijkamp; Enter 15.00 uur ds. De Wit en 19.30 uur ds. Van der Net; Genemuiden 9.30 en 19.30 uur ds. Hakvoort; Gorinchem 15.00 en 19.30 uur ds. L. Blok; Gouda (Nieuwe Gouwe Oostzijde 2b) 14.30 en 19.30 uur ds. Clements; 's-Gravenhage 10.00 en 16.30 uur ds. Driessen; Haamstede 10.00 en 19.00 uur ds. Vreugdenhil; Hardinxveld-Giessendam 14.30 en 19.30 uur ds. W.J. Karels; Hellevoetsluis 14.30 en 19.30 uur stud. IJsselstein; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 en 16.30 uur ds. Joosse; Hoogvliet 15.00 en 19.45 uur stud. Maljaars; Houten 10.00 en 15.30 uur ds. Van der Net; Kam-

pen 9.30 en 19.30 uur ds. Tanis; Klaaswaal 10.00 en 16.30 uur ds. Van Aalst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur ds. Beens; Krimpen a/d IJssel 9.30, 14.30 en 19.45 uur ds. P. Mulder; Leiderdorp 14.30 uur ds. W. Harinck en 19.30 uur stud. Van Rijswijk; Lelystad 14.30 en 19.30 uur ds. Kattenberg; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. Neele; Marknesse 9.30 uur ds. Bakker; Moerkapelle 14.30 en 19.00 uur (doventolk) ds. Baan; Nieuw Beijerland 9.30 en 16.00 uur ds. Vermeij; Nieuwerkerk Zld 9.30 en 15.30 uur ds. Gunst; Nijkerk (Adres: Melkrijder 15) 14.30 en 19.30 uur ds. Kleppe; Nunspeet 9.30 en 14.30 en 19.30 uur ds. Schot; Oosterland 10.00, 14.30 en 18.30 uur ds. Van Manen; Oostvoorne 15.00 en 19.30 uur stud. G.W.S. Mulder; Opheusden 10.00 en 19.00 uur ds. Pater; Oud Beijerland 9.30 en 17.00 uur ds. Van Krimpen; Poortugaal 15.00 en 19.30 uur ds. De Heer; Rhenen 14.30 en 19.30 uur ds. Moens; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. De Leeuw; Rijssen-Noord 9.30 en 19.30 uur ds. Van Dieren; Rijssen-West 9.30 en 19.30 uur ds. De Wit; Rijssen-Zuid 9.30 en 19.30 uur ds. Schreuder; Rotterdam-Alexanderpolder 15.00 en 19.30 uur ds. Schipper; Scherpenzeel 10.00 en 19.00 uur ds. Verschuure; Sliedrecht (Middeldiepstraat 31) 9.30 uur stud. Van Rijswijk; Spijkenisse 14.30 en 19.45 uur stud. Boeder; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur ds. De Waard; Terwolde-De Vecht 14.00 en 19.30 uur ds. Tuinier; Tricht-Geldermalsen 14.30 en 19.30 uur ds. Labee; Uddel 10.00 en 19.00 uur ds. Mouw; Veen 14.30 en 19.30 uur ds. Melis; Veenendaal 9.30 en 16.30 uur ds. Van Belzen; Waardenburg 14.30 en 19.30 uur ds. Mondria; Wageningen 14.30 en 19.30 uur ds. F. Mulder; Werkendam 09.30 en 15.00 (H.D.) en 19.30 uur ds. M. Karens; Woerden 10.00 en 19.00 uur ds. W. Harinck; Zeist 10.00 en 19.30 uur ds. Van Ekeveld; Zoetermeer 10.00 en 17.30 uur ds. Paul; Zwijndrecht 14.30 en 19.30 uur ds. Veenendaal; Zwolle 9.30 en 19.30 uur ds. Vogelaar.

■ DONDERDAG 6 NOVEMBER 2008

Aalst 19.30 uur ds. Schot; Borssele 19.30 uur ds. De Heer; Melissant 19.30 uur ds. Hakvoort; Naaldwijk 19.45 uur ds. L. Blok; Poederoyen 14.30 uur stud. Bredeweg en 19.00 uur stud. Van Rijswijk (dankdag); Soest 19.30 uur ds. B. van der Heiden.

■ VRIJDAG 7 NOVEMBER 2008

Borssele 14.30 uur ds. Van Krimpen (huw.bev.); Waarde 14.30 uur ds. Golverdingen (huw.bev.).

EVANGELISATIESAMENKOMSTE

■ ZONDAG 2 NOVEMBER 2008

Alkmaar ('t Wuiver 2-a) 10.00 en 16.30

uur ev. G. Baan; Amsterdam (Looiersgracht 70) 10.30 en 17.00 uur ev. J. Krijgsman; Emmen (Prinsesselaan 6-l) 9.30 en 15.30 uur ev. C. van Drunen; Leeuwarden (Achter de Hoven 2-c) 9.30 en 16.00 uur ev. S. de Visser; Merksem (Oude Bareellei 64) 10.00 uur ev. H.J. van den Boogaart en 17.00 uur ev. A. van Setten; Tilburg (Offenbachstraat 105) 10.00 uur ev. A. Van Setten en 18.30 uur ev. H.J. van den Boogaart.

EVANGELISATIESAMENKOMSTEN
■ WOENSDAG 5 NOVEMBER 2008
(DANKDAG)

Amsterdam (Looiersgracht 70) 19.30 uur ev. J. Krijgsman.

ADVERTENTIES

'..zalig zijn de doden die in den Heere sterven, van nu aan..'

Openb.14 : 13m

Met droefheid heeft de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Tricht-Geldermalsen kennisgenomen van het overlijden van

Ds. J. Karens

Gedurende vele jaren heeft hij onze gemeente, op de hem eigen wijze, mogen dienen als consulent. Moge de eeuwigheid openbaren dat zijn arbeid onder ons niet ongezegend is gebleven.

Namens de kerkenraad,
 Ds. B. Labee, *preses*
 G.J. van Zijl, *scriba*

Tricht-Geldermalsen,
 27 oktober 2008

BOEKEN EN MUZIEK
VAN DER BOOM
 Voorstraat 41 - 3245 BG Sommersdijk
 Tel. (0187) 482614 - Fax (0187) 484520

Christelijke begrafenisverzorging

De Bruijn

Voor een meer cervolle begrafenisverzorging in de provincie Utrecht en de regio's Gouda en Hilversum.
 Tel. 0346-281711.

Dag en nacht bereikbaar. (Geen crematies).

"Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen"

(Ps. 72:11 berijmd)

Tot onze diepe droefheid heeft de HEERE op Zijn tijd tot Zich genomen, Zijn dienstknecht, onze lieve, zorgzame vader, schoonvader, groot- en overgrootvader

Jan Karens

sinds 8 mei 1999 weduwnaar van Goverdina Kraaijeveld

in de leeftijd van 87 jaar.

- Werkendam: M. Karens
 L.L. Karens - Vaane
 Barneveld: A. Karens
 N. Karens - ten Brinke
 Ede: J. Karens
 A. Karens - Lindner
 Rhenen: J. Karens
 L. Karens - Arends
 Opheusden: A.J. Karens
 A.P. Karens - Heierman
 Nw. en St. Joosland: M.W. Moens - Karens
 J. Moens
 Opheusden: J. Karens
 C.D.M. Karens - van Mourik
 Klein- en achterkleinkinderen

Wij bedanken het personeel van Zorgcentrum 't Anker.

22 oktober 2008
 Zorgcentrum 't Anker te Kesteren
 Postadres: Jasmijnstraat 9, 4043 LX Opheusden.

De rouwdienst werd gehouden in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente Synodaal te Opheusden op maandag 27 oktober jl., waarna aansluitend de teraardebestelling heeft plaatsgevonden op de Gemeentelijke Begraafplaats aan de Markstraat te Opheusden.

'Maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam'

1 Petr.1:19

Het Curatorium, de docenten en de studenten van de Theologische School van de Gereformeerde Gemeenten te Rotterdam geven met droefheid en leedwezen kennis van het overlijden van de oud-curator

Ds. J. Karens

Vanaf 1992 tot 2003 was hij lid van het Curatorium van onze school. Hij heeft nu het loon van een getrouwe dienstknecht uit vrije genade om het bloed van het Lam mogen ontvangen. Zijn prediking was de dood in Adam en het leven in Jezus Christus.

De Heere vertrooste en ondersteunde de kinderen, klein- en achterkleinkinderen in dit smartelijke verlies van een geliefde vader en opa. Bovenal heilige Hij deze roepstem aan ons aller hart.

Namens het Curatorium: Ds. J.J. v. Eckeveld, *voorzitter*
 Ds. M. Karens, *secretaris*

Namens de docenten: Ds. A. Moerkerken
 Ds. L. Blok
 Ds. G.J. v. Aalst

Rotterdam, 22 oktober 2008

Kronieken 29:27-28a

Tot onze diepe droefheid, maar naar Gods aanbiddelijke raad, nam de Heere uit dit leven weg in de leeftijd van 87 jaar, onze geliefde oud herder en leraar en emerituspredikant

Ds. J. Karens

Met veel liefde en inzet heeft hij op zijn geheel eigen wijze de gemeente mogen dienen van 1970 tot 2003.

De HEERE gedenke de achtergebleven kinderen, klein- en achterkleinkinderen.

Hij heilige deze roepstem door Zijn Woord en Geest.

Dat de vrucht op zijn prediking openbaar mag komen, tot de eer van de Drie-enige God en tot eeuwig welzijn van jong en oud.

Namens de kerkenraad: Gereformeerde Gemeente Opheusden
Ds. G. Pater, *preses*
Oud. J. Willemsen, *scriba*

Opheusden, 22 oktober 2008

Schrijf, zalig zijn de doden, die in den Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen.

Openbaring 14:13b

De kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Sint Philipsland heeft met ontroering kennis genomen van het overlijden van

Ds. J. Karens

op de leeftijd van 87 jaar

Ds. J. Karens heeft van 1965 tot 1995 onze gemeente in alle bid en dankdagen mogen voorgaan en ook was hij nog gedurende 7 jaar onze consulent. Hij heeft een grote plaats in de gemeente mogen innemen.

De Heere vertrooste en sterke de achtergebleven betrekkingen in dit grote verlies.

Namens de kerkenraad: M. van der Welle, *preses*
C.IJ. Reitsma, *scriba*

Sint Philipsland, 22 oktober 2008

Gedenkt uw voorgangers, die u het Woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandel.

Hebr. 13:7

De kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Nieuwerkerk heeft met ontroering kennis genomen van het overlijden van haar geliefde oud-herder en -leraar

Ds. J. Karens

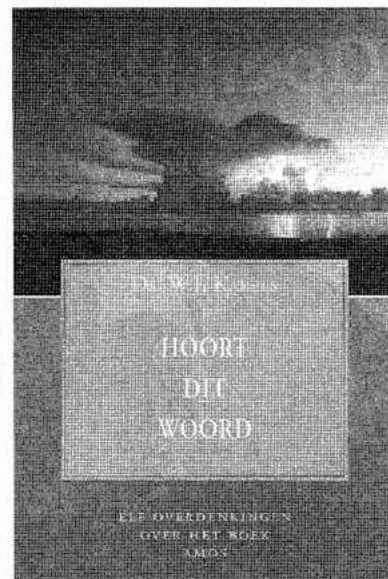
op de leeftijd van 87 jaar.

Met grote trouw en liefde heeft hij onze gemeente van 1963 tot 1970 mogen dienen.

De HEERE vertrooste de achtergebleven kinderen, klein- en achterkleinkinderen.

Namens de kerkenraad: Ds. A.J. Gunst, *preses*
A. Boone, *scriba*

Nieuwerkerk, 23 oktober 2008

De Gereformeerde Gemeente van Hardinxveld-Giessendam is voornemens om D.V. november een prekenboek uit te geven van Ds. W. J. Karens met als titel "Hooft dit Woord".

Dit boek bevat elf overdenkingen over de profeet Amos.

U begrijpt dat de opbrengst van dit boek zal besteed worden om met Gods hulp een gemeente in Sliedrecht te kunnen gaan bouwen.

Draag uw steentje bij voor dit nieuwe kerkgebouw!!

Misschien een idee om met de feestdagen deze uitgave cadeau te doen als kerstgeschenk?

De prijs van deze zeer verzorgde uitgave bedraagt € 16,90 exclusief verzendkosten. Voor verzendkosten wordt € 3,95 in rekening gebracht. Bij meer dan 10 boeken franco levering.

Voor informatie en/of bestellingen kunt u contact opnemen met koster A.J. Petersen, tel. 0184-617842 (kerk) of 0184-415950 (thuis), of per e-mail: ajpetersen@kliksafe.nl

Te huur in KALAMAZOO (Michigan, USA) ons vrijstaand vakantiehuis.

Bel voor info: 001-269-6494551
of 06-51439572.

AVONDMAAL-SERVIEZEN

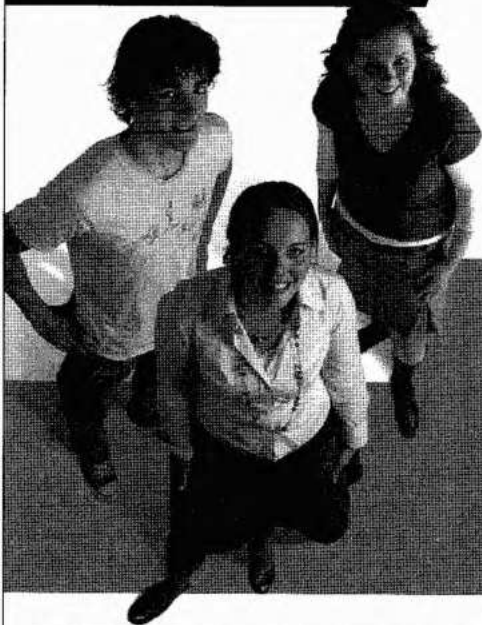
Uit voorraad of naar tekening.

Schoonhovens Silverhuys B.V.

Postbus 35, 2870 AA Schoonhoven,
Telefoon 0182 - 382614.

Te huur aan de rand van Kootwijkerbroek voor nette alleenstaande vrouw. Woonkamer met open keuken en slaapkamer (privé), douche, WC en kamer met wasmachine en zolder voor bergruimte, samen te gebruiken met medebewoonster. Alles op bovenverdieping. Tel 0342-444552.

Open Dag

Oude Kerkweg 100 | 6717 JS Ede
T (0318) 696300 | E info@che.nl

Maak kennis met onze
opleidingen, docenten en
studenten op:

zaterdag
15 november 2008
10.00 - 14.00 uur

Verpleegkunde

Verpleegkunde*

Mens & Organisatie

Management Economie & Recht
Personeel & Arbeid

Educatie

Leraar Basisonderwijs**

Journalistiek & Communicatie

Journalistiek
Communicatie

Theologie

Godsdienst Pastoraal Werk***
Leraar Godsdienst / Levensbeschouwing**

Sociale Studies

Maatschappelijk Werk & Dienstverlening*
Sociaal Pedagogische Hulpverlening**

* ook in deeltijd, ** ook in deeltijd en dual, *** ook in deeltijd en digitaal

Post-hbo, cursus, training, advies of onderzoek? Kijk voor het aanbod van CHE-Transfer op de website.

CHE overtuigend anders

WWW.CHE.NL

Orgelbouw Advies Commissie

een betrouwbare partner!

nieuwbouw · restauratie · overplaatsing · onderhoud

ook voor akoestische
vraagstukken

Neem voor meer informatie
contact op met

Dhr. H. den Hollander
Tel. (030) 435 44 35

Vereniging van
Organisten der
Gereformeerde
Gemeenten

CHRISTELIJKE BEGRAFENISONDERNEMING

G. WEGENAAR

Buurtlaan West 26 tel. 0318-526641
3905 JR Veenendaal www.wegenaar.nl

Wij verzorgen begrafenissen in Veenendaal,
Ede, Bennekom, Wageningen, Rhenen e.o.

LETHBRIDGE, ALBERTA

Gezellige cottages te huur.

Fam. Sluijmers 00-1-403-329-8181

www.elbas.com

begrafenisverzorging

T. den Hollander

Begrafenissen in Vlaardingen,
Rotterdam, Gouda, den Haag
en omstreken.

Opbaarmogelijkheden in een
door u gewenst uitvaartcentrum
of thuis met koeling.

Geen crematies.

Dag en nacht bereikbaar.

Mozartlaan 13

3131 ES Vlaardingen

Tel. 010 - 4600509

Waardevolle uitgaven van Gebr. Koster

ds. C. Hogchem

ALS HEN GEWELD EN LIST BESTRIJDEN...

Vervolgd om der gerechtigheid wil
Meditatieve gedachten over de achtste
zaligspreking uit Mattheüs 5:10-12. Deze
zaligspreking wordt van woord tot woord
verklaard en met voorbeelden uit Gods
Woord en de kerkgeschiedenis verduidelijkt.
Een confronterend boek met een indringen-
de boodschap, waarbij de lezer persoonlijk
wordt betrokken, ook al zijn er in ons land
geen brandstapels of strafkampen.
Geb. 152 blz.

14,90

Vraag ernaar bij uw boekhandel

J.H. Madern

EEN VAST VERBOND GEMAAKT

Over de bediening van het genadeverbond
van Adam tot Abraham

Velen worstelen met de betekenis van de
stukken uit de geloofsleer, niet het minst
als het gaat over het wezen en de bedie-
ning van het genadeverbond.

In dit eerste deel in een serie van vier
wordt vanuit de Schrift aangetoond hoe de
Heere aan die bediening gestalte heeft
gegeven en hoe Hij dit verbond uit louter

genade aan gevallen mensen heeft geschonken.
Hopelijk mag deze serie bijdragen aan het verstaan van de oude waar-
heid van vrije gunst die eeuwig God bewoog.
Onmisbaar is echter het bevindelijk te leren.
Geb. 168 blz.

14,90

Gebr. Koster

Nairacstraat 17, 3771 AW Barneveld
Tel. 0342 - 41 69 86

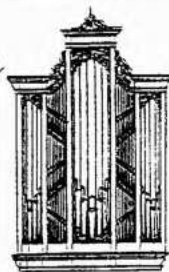
"Een boodschap voor allochtonen"

"Er wordt veel gezegd en geschreven over allochtonen. Ik betrapte mezelf er vroeger ook op dat ik vooroordelen had. Heeft u wel eens een goed gesprek met hen gehad? Het zijn mensen net als wij, op reis naar de eeuwigheid. Tijdens een gemeentevond over het evangelisatiewerk kreeg dit onderwerp ook aandacht. Ik moet er nog veel aan denken. Ik kijk er nu toch anders tegenaan, maar moet nog veel leren..."

Bel onze voorlichter dhr. C.W. van Haften voor een presentatie (overdag of 's avonds) over het evangelisatiewerk. Tel. 0341-253588.

Orgelmakerij Boogaard

Gravenstraat 4
7461 TN RIJSSEN
Telefoon 0548-521637
Telefax 0548-544904

Nieuwbouw-Restauratie-Stem- en onderhoudswerk.

Telefoon (0172) 21 21 22

Dokter Hamburgerlaan 59 - 2771 JR Boskoop
Wij verzorgen alleen begrafenis - Dag en nacht bereikbaar

Wij verzorgen begrafenis (geen crematies) op de gehele Veluwe, in Kampen e.o. en in Rijssen e.o.

Begraafnisverzorgers:

G. v.d. Berg | D. Markusse | B.F. Nijhof | B. Vos

Nunspeet, Elburg e.o. T 0341-253813
Kampen e.o. T 06-53363828
Rijssen e.o. T 0548-540053
overige plaatsen en b.g.g. T 0577-401689

Begraafnisverzorging Vos

Aardhuisweg 74, 3888 MG Uddel
tel. 0577-401689

BEGRAAFNISVERZORGING VOS - VERTROUWD VERZORGD

Begraafnisonderneming STAM

Planetenlaan 26, 2957 SN Nw.Lekkerland
Tel. 0184 - 685240. - Geen crematies -

Boekhandel en antiquariaat Versprille

Noordweg 9a Krabbendijke. 0113-502004. Maandag en dinsdag gesloten

**In- en verkoop (oude) Theologische- en
aanverwante boeken**

Bezoek onze webwinkel!

www.boekhandelversprille.nl

Handen van de kerk wereldwijd

**Dominicaanse
Republiek**
Gezondheidszorg

Darfur
Noodhulp

Papua
Alfabetisering

Peru
Aandacht en liefde
voor straatkinderen

Zuid-Afrika
Strijd tegen HIV / Aids

Help mee!

- Steun ons werk met een gift
- Nodig ons uit voor een gemeentevond of op vereniging

GIRO 307447 Woerden

DEPUTAATSCHAP TOT HULPVERLENING IN BIJZONDERE NODEN VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN
Houttuinlaan 7 • 3447 GM Woerden • T 0348 48 99 10 • E bijzonderenoden@cbgg.nl • I www.bijzonderenoden.nl

Orgelcentrum Andante is dealer van
JOHANNUS - MONARKE - CONTENT - EMINENT

In onze beide winkels is een ruim assortiment aan bladmuziek in zowel notenschrift als klavarscribo te vinden.

A. van Ostadelaan 35, VEENENDAAL | Oranjestraat 6, RIJSSEN
Tel: 0318 - 505063, Fax: 0318 - 505851 | Tel: 0548-515866, info@andanteorgels.nl

u vindt ons ook op www.andanteorgels.nl

DE SPECIALIST IN HUISKAMER- EN KERKORGELS

REVOKE

*Reformatische Vereniging van
Ongewild Kinderloze Echtparen*

De vereniging streeft onder meer naar:

- het bevorderen van contacten tussen ongewild kinderloze echtparen
- het steun verlenen aan deze doelgroep
- het geven van voorlichting
- ethische aspecten belichten op behandelmethoden voor onvruchtbaarheid

Info: www.revoke.nl e-mail: info@revoke.nl tel. 0184-642253

Licht op de Kanttekeningen

Bijbels dagboek voor jong en oud

15,95
na 31-12
19,95

Een deel van de opbrengst komt ten goede aan het Deputaatschap Bijbelverspreiding van de Gereformeerde Gemeenten.

NU VERSCHENEN!

uitgeverij en boekhandel
'de Ramshoorn'
Lange Vorststr. 21 Goes
(0113) 221909

Ook verkrijgbaar in de boekhandel

BESTELBON

Ik bestel hierbij:

..... ex. Dagboek **Licht op de Kanttekeningen** à 15,95

U kunt deze bon, in een envelop zonder postzegel, zenden aan:

De Ramshoorn, Antwoordnummer 860, 4460 WB Goes

Naam .....
Adres .....
Postcode .....
Woonplaats .....
Telefoonnr. ....

www.ramshoorn.nl

RST
Zorgverleners

KRAAMZORG

THUIZORG

RST Zorgverleners.
800 zorgverleners staan voor u klaar!
Voor identiteit en kwaliteit.

Bel voor informatie over kraamzorg, wijkzorg, gespecialiseerde verzorging, verpleging, (huishoudelijke) verzorging: 0342 - 42 23 24.
Of wordt zelf RST Zorgverlener! Reageer op: 0342 - 40 54 65 of info@rstzorg.nl.

Identiteit & Kwaliteit!

Tel. (0342) 42 23 24

Burg. Kuntzelaan 27-a • Postbus 154
3770 AD Barneveld • Fax (0342) 42 25 50
www.rstzorg.nl • E-mail: info@rstzorg.nl

BEGRAFENISVERZORGING KINA
010 - 458 31 12

Rotterdam, Drechtstreek, Krimpenerwaard, Gouda
D.W. Schipper 010-4506626 I. Koosman 0182-583922
Capelle aan den IJssel Gouda

KLASSE
MAAKT ONDERSCHIED

Stolk Orgels
is hoofddealer van:
Johannus - Eminent
Domus - Ahlborn

Stolk
orgels
tel.: 0180 - 31 56 52

Nieuwerkerk a/d IJssel, Vrijheidslaan 55,
Krabbendijke, Oostpolderweg 1
Nederhemert Nrd., Ormelingsstraat 36
Beesd, Veerweg 14
Papendrecht, Overtoom 18

UNIEK IN PRIJS

Begraafenis Verzorging Tollenaar
Voltastraat 21, 4532 LG Terneuzen
Tel. 0115-612554 - Geen crematies

Te huur **ruime vakantiewoning**
in **Zuid-Alberta**, Canada,
omgeving van Lethbridge.
Prachtig gelegen, uitzicht op rivier,
prairie en Rocky Mountains,
dichtbij dorp en kerken.
Voor inlichtingen 00-1403-553-4023.
Hollands sprekend.